

EEN WANDELINKSKEN IN 'T RONDE VAN GENT HERINNERINGEN EN SCHETSEN

Naar Lodewijk De Vriese

Inleidend woordje

In 1916 liet Lodewijk De Vriese, journalist, folklorist en verhalenverteller pur sang (afb. 1) in het Zondagsblad van Vooruit een reeks artikeltjes verschijnen onder bovenstaande titel. Ze bleven bewaard in de verzameling 'Vliegende Bladen - Gent' van het documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg en werden in recente jaren heruitgegeven als boekje door de Geschiedkundige Heruitgeverij. Van leven en werk van Lodewijk en van zijn dochter Bertha, eerste vrouwelijke arts afgestudeerd aan de Gentse universiteit, gaf Noël Goossens een korte beschrijving in dit tijdschrift, jg. 29, 2000, p. 157-260.

Met verve vertelt Lodewijk over toestanden die toen, nu een eeuw geleden, grotendeels al verleden tijd waren. Anno 2017 kunnen we ons amper inbeelden hoe het er allemaal aan toeging, hoe de kleinburger of 'betere werkmán' zich amuzeerde op zomerse zondagen. Meer nog: we hebben het moeilijk om zijn wandelpad te volgen, zo zeer veranderde de hele omgeving.

In deze reeks presenteren we een lichtjes gemoderniseerde versie van zijn 'wandelinksken'. We proberen daarbij via commentaren bij de illustraties een actuele versie te reconstrueren. Enkele

Afb. 1. Borstbeeld van Lodewijk De Vriese, werk van Theo Soudeyns, aan de ingang van de volkskundige bibliotheek van de KBOV boven de kapel van het Huis van Alijn.

niet ter zake doende onderdeeljes werden weggelaten, een paar andere werden herschikt. Hier en daar werd een voor hedendaagse lezers moeilijk te begrijpen term verklaard met een synoniem tussen haakjes of een korte uitleg. We lieten zoveel mogelijk de lichtjes antieke taal intact om de sfeer van vroeger te laten doorschemeren.

In een volgend GT-nummer laten we een toepasselijk stukje uit Cauderliers kookboek verschijnen over ‘matelotten’, de gemengde visgerechten, vooral de waterzooi, erg gegeerd in de populaire eethuisjes, de guinguetten aan de waterkant. De befaamde Gentse kok had geen al te hoge dunk van de kookkunst die daar bedreven werd, zo zal blijken.

Vooraleer te starten met de inleiding van Lodewijk De Vriese himself, hier nog een mooie omschrijving van ‘guinguette’ door Lievrouw-Coopman, die andere Gentse Lodewijk uit die tijd. In zijn Gents Woordenboek (1911, herdruk 1974) lezen we: ‘Lusthof. Boerenherberg waar de Gentenaren vroeger, soms met heel hun huishouden, rust en ontspanning gingen zoeken. Men danste er, of een liedjeszanger, een viool- of harmonicaspeler gaven er de schoonste stukken van hun repertorium ten beste. De kinders vonden er schommels en molentjes, of reden er op ezeltjes, zoals bij Soepe Raes (Sopraes) in Ledeborg, terwijl de ouderen zich vergastten op een lekkere portie hesp, gerooste paling of gebakken blieken, naar de specialiteit van het huis’.

GT publiceerde in de jaargang 1980 (p. 285-288) een opsomming van guingetten in het Gentse met enkele illustraties, elders nog korte geïllustreerde vermeldingen van afzonderlijke etablissementen. Dat de landelijke herbergen al veel vroeger populair waren bij de stedelingen, zien we meesterlijk geïllustreerd in talloze schilderijen en schilderijtjes van oude Vlaamse en Hollandse meesters. Voegen we hier nog aan toe dat de herkomst en oorspronkelijke betekenis van het Franse woord guinguette niet bekend is.

De lekkerbekken, de smeirpeiren, wisten 't wel: al die oude guinguetten, en ook nog wel de nog bestaande, hadden ieder hare specialiteit. ‘Het Strop’, buiten de Heuvelpoort, sinds lange jaren verdwenen, was honderd jaar geleden het rendez-vous van den high-life, de fijne lui, zoals men in Holland zegt. Men ging er gebakken blieken eten. ‘Het Motje’ op den steenweg van Gent naar Drongen, aan de Leie gelegen, was gekend voor zijn waterzooi. In ‘Den Hulsten Boom’, buiten de Brugsepoort langs den weg naar Mariakerke, at men eene smakelijke ‘musch hespe’ (schel hesp op roggebrood). Heden ten dage, kennen alle liefhebbers de matelotte (gemengd visgerecht) van het ‘Pavillon de la Lys’ en de fijne gerooste paling uit de ‘Vledermuis’: je riekt hem van verre!

Hoevele onzer gekende en gevierde, vroeger zo drukbezochte guinguetten zijn er in de laatste jaren niet verdwenen? Spreek eens met de Gentenaars die nog weet hebben van veertig, vijftig jaar geleden: van het Motje, van De Zwaan, van Den Karpel, Den Hazewind, De Bruiloft, De Zwaantjes buiten de Keizerpoort, van Het Maagdeken buiten de Dampoort.

Afb. 2. De door onze gids in de jaren 1911-1916 gevolgde weg op een plannetje uit die tijd (detail van de kaart van het Militair Cartografisch Instituut van 1895-1899, met de route als streepjeslijn ingetekend door Herman Rosseau). Heel goed te zien is hoe de straat 'Aan de Bocht' in de oksel ligt van een Leiemeanderlus. Precies daar stond het Patijntje (cirkel). Het Snekken lag tussen de spoorweg naar Oostende (naar links) en de aftakking naar Deinze (naar onder toe buigend). Het grote toekomstige spoorterrein is reeds ontruimd en ligt klaar om verder uitgebouwd te worden.

DEEL 1. 'T PATIJNTJE EN 'T SNEPKEN

We wandelen vandaag naar 't Patijntje, waar wij een ogenblik willen peisteren (zie de kaartjes afb. 2 en 3). We kunnen ons tochtje aanvatten bij de Bijloke en langs de Leie de stad uit wandelen. Nog een tweede, minder bekende weg leidt naar deze guinguette, eveneens met den Bijlokenhof als uitgangspunt. Als goeie gids wil ik u dien weg aanwijzen. Volgt mij.

Afb. 3. Anno 2017 is het niet meer mogelijk precies dezelfde weg te volgen. Herman Rosseau toont ons op een hedendaags wegenplan welke hindernissen we ontmoeten en hoe we die kunnen omzeilen. In de stad zelf is de oude route nog vrij goed te volgen (streepjeslijn, de doorlopende lijn is de vroegere gemeentegrens met Drongen die samenloopt met de hier gevolgde Leiearm). Meteen buiten de stedelijke agglomeratie snijdt de Watersportbaan ons echter de pas af! Er rest ons geen andere mogelijkheid dan omheen het brede eindpunt van dit water te stappen of te rijden. Als we de locatie van de verdwenen Patijne bij de straat Aan de Bocht van dichtbij willen bekijken, moeten we via de Europabrug de Leie oversteken om naar de Sneppe toe te stappen of te fietsen. Of hoe moderne infrastructures korte wegen erg lang kunnen maken! Bij de doorsteek van de Leie tussen Aan de Bocht en de Europabrug die meanderbocht afsneed, moest de oude guinguette verdwijnen. De eigenaar-brouwer bouwde een nieuw café-restaurant Patijntje zo'n 250 m. stroomopwaarts (cirkel), Het Snekken is nog steeds goed herkenbaar op zijn vertrouwde plaats (cirkel) tussen het spoor naar Oostende dat de Leie dwars en de spoorlijn naar Deinze die naar het zuiden (naar beneden op het plannetje) ombuigt.

Red: Om het tochtje te vergemakkelijken stippelde Herman Rosseau voor ons de route uit op een plannetje uit die tijd en op een actueel wegenplan (afb. 2 en 3).

We zakken van de Nederkouter eerst naar de Coupure via de Verlorenbroodstraat (nu historisch juist Verlorenkost. Over die rare naam zal in een volgend GT-nummer uitleg gegeven worden). Dat was vroeger een smalle, don-

kere, ongezonde steeg (afb. 4), waar het in de zomer altijd rook naar ‘schurven’ (gedroogde scharvis) en ‘s winters naar haring en stokvis. Nu is het een brede, openluchtige straat, een van de eerste werken uitgevoerd onder het bestuur van burgemeester Braun. Een goed begin. De oude Verlorenbroodbrug (afb. 5), werd vervangen door een bredere nieuwe (afb. 6) versierd met twee beelden ontworpen door de Gentse beeldhouwer Domien Vanden Bossche, den Dom zoals men hem onder artiesten noemde. Hij was een groot kunstenaar en als zo vele anderen al te dikwijls miskend en al te vroeg gestorven. Wanneer plaatst men daar de twee nog ontbrekende beelden?

We passeren voorbij het Gesticht van Caneghem, het Blindenhuis genaamd, omdat er vroeger blinden in verzorgd en onderhouden werden. Het werd gebouwd rond 1855 naar de plannen van de Gentse bouwmeester Van Huffel, dankzij een gift van Lieven van Caneghem, overleden in 1847. Een tweede milde gift van dhr. Laurentius, gestorven in 1892, liet toe het aantal verzorgden merkkelijk te vergroten.

Op dit ogenblik heeft het geen bestemming. Er is min of meer kwestie van het tot kinders-hospitaal in te richten. We slaan linksaf naar den Bijlokenhof. Het is een van de mooiste ‘squares’ van onze stad geworden. Geworden, zeg ik, want de huidige bestuurder van de stadsaanplantingen, Henry De Wilde, een tovenaars in zijn vak, heeft er een ‘bijoutje’ van gemaakt. Kinderen spelen er vrolijk in het gras, ouderen van jaren rusten eruit onder het lommer van de bomen, slaan er een praatje of lezen hun dagblad, De Gentenaar, Vooruit of Het Volk, onder het roken van een pijpken.

Afb. 4. Het ‘Verlorenbroodsteegje’ aan het begin van ons tochtje gezien vanuit de Nederkouter (foto Geo Pieters, 1897). Het werd in de tijd van De Vriese verbreed en kreeg later zijn oude authentieke naam Verlorenkost terug. ‘Verloren brood’ was de klakkeloze vertaling van de foutieve Franse vertaling van ‘verloren kost’: ‘Ruelle du Pain perdu’.

Afb. 5. De oude 'Verlorenbroodbrug' met een mooi inkijkje in de steeg naar de Nederkouter toe (foto SCMS 6797 in Stadsarchief Gent). Links en rechts twee bekende namen De Ster(re) en De Karpel, die oorspronkelijk en ook nu nog buiten te Kortrijksepoort te vinden waren. En wat niet mocht ontbreken op zo'n oude foto: enkele lanterfanter.

We vervolgen rechts langs de Godshuizenlaan. Wij gaan eerst voorbij Het Jongenswezenhuis, een modelinrichting, gebouwd van 1870 tot 1873, naar het ontwerp van den bouwmeester Adolf Pauli. We komen nu in het aloude Ekkergerem, de wijk van de 'Koolkappers' of groenselhoveniers. Rechts vinden wij eene ruime gemeenteschool, de Andriesschool, gebouwd rond 1882 in ouden Vlaamsen stijl, volgens de plans van bouwmeester Karel van Rysselberghe en genoemd naar een vroegere schepen van onderwijs. Daarnaast, de overblijfsels van de Philharmonie, vroeger eene drukbezoekte danszaal, nu verdwenen en vergeten, evenals Spiegelhove (afb. 7), 'Flora', Parnassus, Polka, Den Hof van Plaisance, en zovele andere, waar de Gentse jeugd, eene halve eeuw geleden, op zondagen en maandagen, op Karnaval en de Gentsche Feeste, een lustigen flikker ging slaan. Ik hoor ze nog zingen:

'En moeder zit in 't Hof. En wij, die gaan, gaan dansen naar het Spiegelhof
'Met 'Hof' bedoelde men het 'oudewijvekenhuis'.

Enige stappen verder staat het achtergedeelte van het Krijgshospitaal (nu politiehoofdkwartier), met hoofdingang langs de Ekkergeremstraat. Hiertoe werd een deel der gebouwen gebruikt van het gewezen klooster van de zusters van

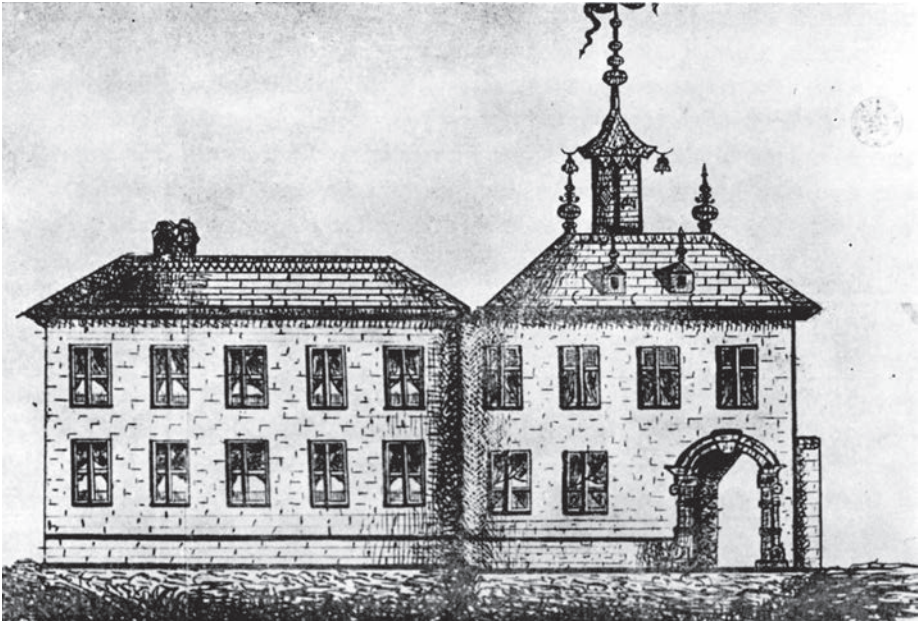

Deinze, opgericht rond 1500. Voor ons verrijst de oude Ekkergermerkerk (Sint-Martenskerk) met haren enigszins scheven toren. Deze kerk die heel wat ongelukken te verduren had, werd nog een laatste keer in 1903 tot 1906 hersteld door den Gentsen bouwmeester Modest De Noyette, wien wij zovele monumenten verschuldigd zijn.

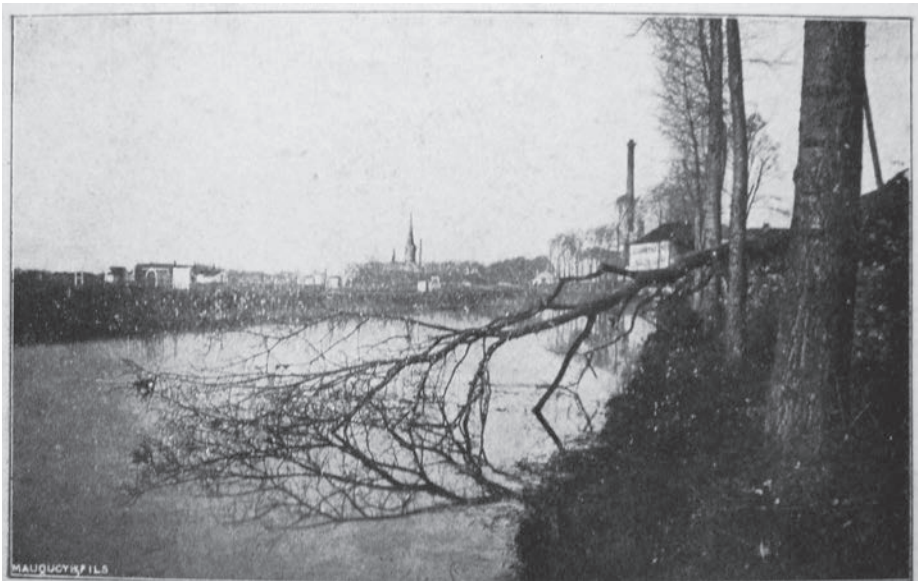

Afb. 6. De in 1916 nog nieuwe Verlorenkostbrug (Pont du Pain perdu, postkaart van Sugg, verzameling PKRH) met de twee bronzen gaslantaarn dragende vrouwenbeelden van Domien Vanden Bossche. Er waren er inderdaad vier gepland, zoals De Vriese schrijft. De ontwerpen van twee beelden gemaakt door een collega van Domien werden echter afgekeurd en nooit gerealiseerd. De twee in W.O. I nog gloednieuwe lantarendraagsters werden door de Duitsers geroofd en versmolten tot oorlogsmateriaal (zie Labyn, M. in *Ghendtsche Tydinghen*, 1990, jg. 19, p. 222-228).

Door deze historische bijzonderheden zijn we iet of wat van onzen weg afgedwaald. Wij zullen evenwel niet verloren lopen. T'einden de Ekkergermeleen, laten wij de Nieuwe Wandeling rechts liggen en zo komen wij aan den Overzet, waar wij voor 'nen halven kluit (0,00125 euro) de Leie over geraken bij de zwemschool, in Gent nu nog de 'Zwemschool van Pruuke Dhossche' geheten. Constant Dhossche was er immers de stichter - eigenaar van. 't Was een Gentse beroemdheid, die ouderen van dagen goed gekend hebben, met zijnen patriarchalen kop, zijnen prachtigen baard en zijnen weelderigen hairbos, waaraan hij zijn bijnaam de Pruuke verschuldigd was. 'Toen in 1872', zegt Avanti in zijne verdienstelijke Geschiedenis der Gentsche Arbeidersbe-

Afb. 7. Het Spiegelhof waaraan de Ekkergemse Spiegelhofstraat zijn naam ontleent (Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer).

Afb. 8. De Leie bij Ekkergem. Een heel vroege foto uit 1862 (Stadsarchief Gent, verzameling Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stedenschoon nr. 3618).

Afb. 9. De doorsnijding van de vroegere Leiearm is nog goed herkenbaar in de Watersportbaan (foto 2017, genomen vanop de oever van de Watersportbaan aan de Zuiderlaan).

Afb. 10. Aan de andere zijde van de Zuiderlaan loopt de Leiearm verder tussen de Vissersdijk en de Belvédèreweg (verderop: Aan de Bocht, foto 2017).

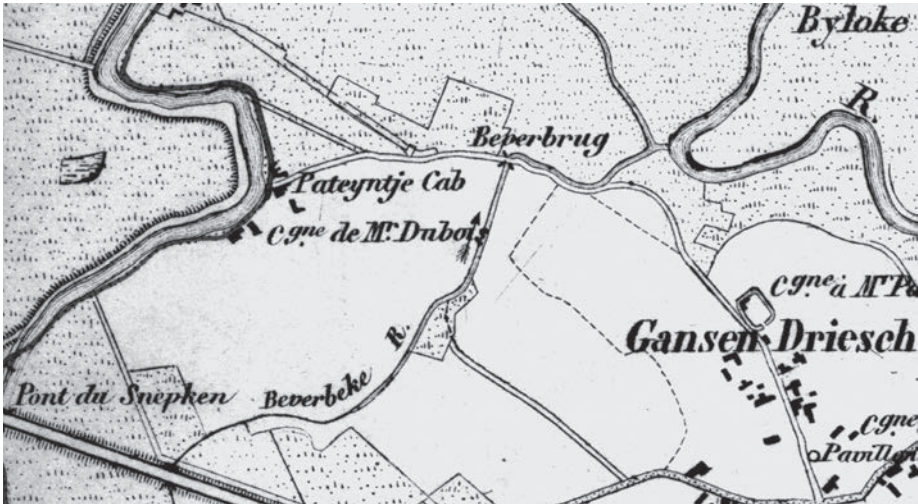

Fig. 11. Blijkbaar zal het mogelijk worden in de toekomst de oude route ongeveer te volgen. Er bestaan vrij concrete plannen om een fiets-voetgangersbrug te leggen over de Watersportbaan, iets westelijk van de vroegere Leiearm (meer naar Drongen toe). Dit is een anno 2017 op het internet te bekijken mogelijk uitzicht van wat moet gerealiseerd worden.

weging gedurende de XIXe Eeuw, ‘een brand het eerste verdiep en den gevel der Vismarkt erg beschadigde, werd beeldhouwer Karel De Kesel door de stad gelast een nieuwen fronton te maken, met het standbeeld van Neptunus en de allegorische voorstellingen van Leie en Schelde. Aan de Schelde gaf de kunstenaar de volmaakt gelijkende trekken van Pruuke Dhossche’. Tijdens een oproer van de katoenbewerkers in 1839 door een hevige katoencrisis verwekt, had Constant Dhossche zich aan het hoofd van de met hongerloon bedreigde werklieden gesteld. De oproerlingen kwamen in botsing met het leger, er waren doden en gekwetsten. Met een list werd Constant Dhossche naar het Stadhuis gelokt, gevangengenomen en omringd door een grote krijgsmacht naar de Citadel (toen nog een zware versterking, nu stadspark) overgebracht. Toen de rust hersteld was, moesten acht deelnemers aan den oproer, waaronder Dhossche, voor het Assisenhof te Brussel verschijnen. De beschuldigen werden op één na vrijgesproken en ‘s avonds, bij hun terugkomst in Gent, geestdriftig ontvangen. Pruuke Dhossche werd aldus een Gentse beroemdheid. De zwemkom is thans eene stedelijke inrichting geworden.

Van den Overzet tot aan het Patijntje wandelen we langs de schilderachtige Leieboorden (afb. 8). Jammer dat het panorama, met rechts de Drongense meersen en links de stad, nu hier en daar is ontsierd door een nijverheidsgezicht (fabriek).

Red: Anno 2017 dwingt de later aangelegde Watersportbaan ons flink af te wijken van de route die onze Lodewijk aan het begin van de vorige eeuw kon volgen (afb. 9 en 10), maar in de nabije toekomst zou een fietsbrug (afb. 11) over de Watersportbaan gebouwd worden die ons dicht bij de hieronder beschreven wandeling brengt.

Afb. 12. Dit detail uit de kaart Vandermaelen (1856) toont ons het 'cabaret' het Patijntje in een erg landelijke omgeving aan het eindpunt bij de Leie van de toenmalige Patijntjestraat. Deze vormde de verbinding van het kleine gehucht Ganzendries met de Leie. Stroomopwaarts een van de twee 'prachtige buitenverblijven' vermeld door De Vriese: het 'maison de campagne de Mr. Dubois'. Links onder de spoorlijn naar Brugge-Oostende. De ooit belangrijke Beverbeke komt in een volgend GTnummer (hopen we) nog aan bod.

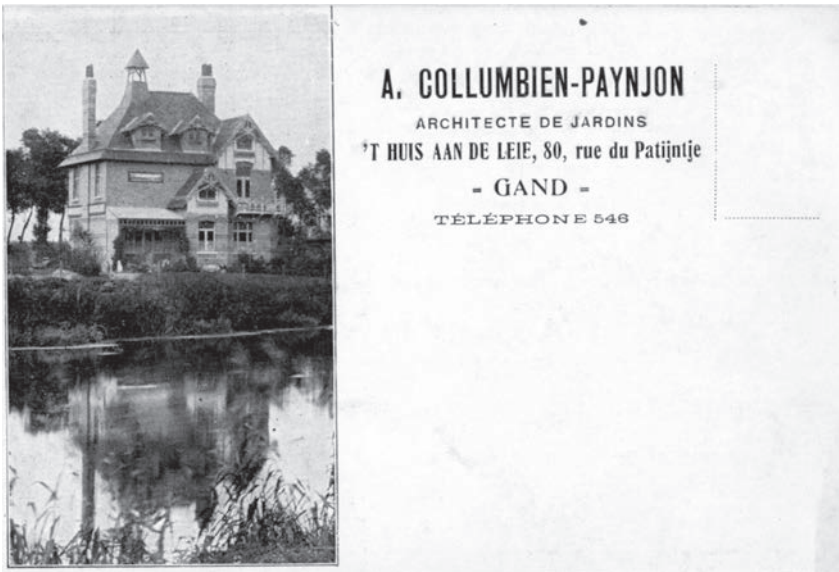

Afb. 13. Het Patijntje zoals Armand Heins het zag in de tweede helft van de jaren 1800 (Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuur).

Afb. 14. Het eindpunt van de toenmalige Patijntjesstraat aan de Leie met links de onaanzienlijke zijgevel van het oude Patijntje aan de waterkant. Zo te zien nog goed beklant ondanks de oorlog. Rechts een verder weinig bekende 'staminee'. De Duitse soldaten laten toe deze foto te dateren in de jaren 1914-1916: de werken aan de doorsteek die de Leiemeander tussen Aan de Bocht en de huidige Europabrug afsneed, begonnen in 1916. De oude Patijne werd daarvoor afgebroken en de guinguette moest verhuizen naar een nieuwe stek zo'n 250m. meer stroomopwaarts (zie kaartje afb. 3).

Afb. 15. De riante woning van Alfons Collumbien bij het Patijntje. Prototype van een 'bloemistenhuis' in Engelse cottage stijl (verzameling PKRH).

Afb. 16. Huizen Aan de Bocht in 1965 (verzameling PRHK). Ze werden samen met de groen-aanleg ontworpen door Alfons Collumbien, promotor van een vorm van landelijk wonen voor de begoede burgerij in de periode die aan die van de 'fermette' voorafging.

Afb. 17. Het 'Institut Moderne pour Malades', een ontwerp van Oscar Vande Voorde, ingericht in 1909-1910, nu een tehuis voor hulpbehoevenden (foto Hilde Proot).

Afb. 18. De oude Sneppenbrug was evenals de huidige voorzien van passerelles langs en over de rivier ten behoeve van fietsers en voetgangers. We zien ze hier tijdens de herstelling kort na de vernietiging door het Belgisch leger in mei 1940 (fototheek DSMG, Sint-Amandsberg). Dat was de tweede vernieling. Ze werd voorafgegaan door een eerste in 1918 en gevolgd door een derde in 1944, beiden door het Duitse leger (zie Labyn, M. in *Ghendtsche Tydinghen*, 1990, jg. 19, p. 149-152).

Afb. 19. Aan de zijde naar Sint-Denijs van de Sneppebrug werd de oude brug op een slimme manier geïntegreerd in een constructie die de oversteek van de Leie mogelijk maakt voor fietsers en voetgangers. De spoorbrug zelf ligt een eind hoger (foto 2017). Aan de stadszijde vertoont de nieuwe Sneppebrug een fraaie sobere boog. Dit alles naar ontwerp van arch. Ph. Samyn en partners samen met Infrabel (NMBS).

Afb. 20. Het Snekpen heeft anno 2017 zijn rustiek uitzicht verloren. Heet nu in trendy pseudo-Frans Foud'O en hoort bij de jachthaven.

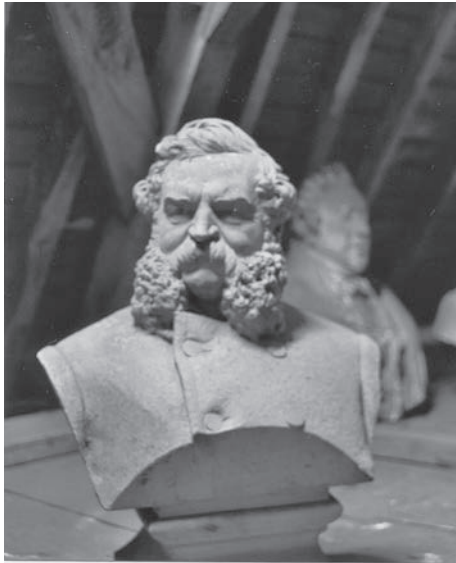
Afb. 21. Een gezicht op de aan begin van de vorige eeuw nog bijna volkomen landelijke wijk Sint-Pieters-Aalst (foto Stadsarchief, SCMS nr. 5988), waar het station zijn welbekende naam aan ontleende. Maar wel al met een gaslantaren en dus gasleidingen, voorbode van urbanisatie.

En zo bereiken we de oude guinguette 't Patijntje (afb. 12, 13 en 14). Hier liet de gekende hofbouwkundige Collumbien (vader van wijlen Hugo, jarenlang boegbeeld van Ghendtsche Tydinghen) een ganse reeks lieve villa's bouwen (afb. 15 en 16), welke zich spiegelen in de wateren van de kronkelende rivier. 't Is er heerlijk in het zomerseizoen: dichters, denkers, dromers hebben het hier gevonden!

Nu zetten we onzen tocht voort. We gaan twee prachtige buitenverblijven voorbij (afb. 16) langs een smal wegelingsken over een smal houten brugsken, en laten de nieuwe Afsneestraat (nu Fabiolalaan) links liggen. Die leidt naar het 'Institut Moderne' (afb. 17), een gesticht voor ziekenverpleging, en verder naar het station. Wij trekken, onder de spoorwegbrug, de Sneppebrug (afb. 18 en 19) over de rivier geworpen, en hier vinden wij het rustieke 'Sneppen' aan, waar evenals in alle andere guinguettes, te allen tijde een 'musch hespe' of een portie paling te verkrijgen is (afb. 20).

Vandaar uit kunnen we terugkeren naar de (toen) nieuwe Sint-Pieters-Aalststatie (Het Sint-Pietersstation ontleende zijn naam aan deze wijk die tot aan het begin van vorige eeuw uitgesproken landelijk was, zoals op afb. 21 goed te zien is.

Met bijzondere dank aan Philippe Bockstael en Herman Rosseau

Afb. 22. Borstbeeld van Pruike Dossche (op de zolder van het oud-Bijloke museum)